

Sestre milosrdnice sv. Vinka Paulskoga kao začetnice sestrinstva u Rijeci i zdravstveno djelovanje njihove provincije »Majke Dobrog Savjeta«

Spevan, Marija; Doričić, Robert; Franković, Sanda; Muzur, Amir

Source / Izvornik: **Nova prisutnost : časopis za intelektualna i duhovna pitanja, 2024, XXII, 429 - 439**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.31192/np.22.2.12>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:184:420592>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-10**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Medicine - FMRI Repository](#)

Sestre milosrdnice sv. Vinka Paulskoga kao začetnice sestrinstva u Rijeci i zdravstveno djelovanje njihove provincije »Majke Dobrog Savjeta«

Marija Spevan*

mspevan@uniri.hr

<https://orcid.org/0000-0003-0288-2206>

Robert Doričić**

robert.doricic@uniri.hr

<https://0000-0002-4948-956X>

Sanda Franković***

sfrankovic@gmail.com

<https://0000-0002-1553-6225>

Amir Muzur****

amir.muzur@uniri.hr

<https://0000-0002-9770-6733>

<https://doi.org/10.31192/np.22.2.12>

UDK: 27-788-051-055.2:616-083(497.5Rijeka)

616-083(091)(497.5Rijeka)

Izvorni znanstveni rad /

Original scientific paper

Primljeno: 10. siječnja 2024.

Prihvaćeno: 16. ožujka 2024.

Skrb za bolesne i potrebite stara je koliko i umijeće liječenja. Međutim, sve do modernog doba skrb za bolesne bila je obilježena više karitativnim pristupom bez propisanih standarda i sustavne organizacije edukacije osoba koje su skrb provodile. U radu će se prikazati rad i djelovanje sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskog od druge polovice 19. stoljeća do današnjih dana i njihov doprinos razvoju zdravstvene zaštite u Rijeci. Izvršena je analiza dosad neistraženih primarnih arhivskih izvora, provedeni su polustrukturirani intervjui i pregled dostupne literature koja se bavi djelovanjem ovoga reda. Sestre milosrdnice su značajno utjecale na unaprjeđivanje skrb i organizacije rada u zdravstvenim ustanovama u Hrvatskoj od druge polovice 19. stoljeća. Rasvjetljavanje njihovog

* Marija Spevan, mag. med. techn., Sveučilište u Rijeci, Fakultet zdravstvenih studija, V. C. Emina 5, HR-51000 Rijeka.

** Doc. dr. sc. Robert Doričić, mag. admin. sanit., Sveučilište u Rijeci, Fakultet zdravstvenih studija; Medicinski fakultet, V. C. Emina 5, HR-51000 Rijeka.

*** Sanda Franković, bacc. med. techn., prof. sociol., Škola za medicinske sestre Mlinarska, Mlinarska ulica 34, HR-10000 Zagreb.

**** Prof. dr. sc. Amir Muzur, dr. med., Sveučilište u Rijeci, Medicinski fakultet i Fakultet zdravstvenih studija, V. C. Emina 5, HR-51000 Rijeka.

djelovanje u sklopu zdravstvenih i socijalnih ustanova u Rijeci, koja je bila pod utjecajem različitih povijesnih događanja, nezaobilazna je tema u razumijevanju povijesnog razvoja sestrinstva na našim područjima.

Ključne riječi: *Hrvatska, povijest sestrinstva, razvoj zdravstvene zaštite, Rijeka, sestre milosrdnice, sestrinstvo.*

Uvod

S obzirom na bogatu povijest sestrinstva u Hrvatskoj i svijetu svrha je ovoga rada istražiti i opisati povijesne začetke sestrinstva na riječkom području, koji su dosad bili slabije poznati. U ovom se istraživanju koristila analiza povijesnih izvora, dostupne literature, arhivskih materijala u Hrvatskom državnom arhivu u Rijeci (HR DARI), Arhivu Provincije Majke Dobrog Savjeta (APMDS), privatnim zbirkama i arhivima te terensko istraživanje metodom polustrukturiranih intervjua. Kombinacija ovih izvora pruža sveobuhvatan pregled konteksta i događanja relevantnih za istraživanje. Pored toga, istraživanje se nadopunjuje terenskim radom te se kroz intervjue svjedoka događaja dobivaju se nove obavijesti o povijesti sestrinstva na području Primorsko-goranske županije.

Ovaj pristup omogućio je istraživačima da dobiju dublji uvid, uspostave kontakt s ključnim sudionicima te prikupe kontekstualne podatke iz prve ruke. Putem intervjua s relevantnim sudionicima, istraživači stvaraju priliku za dublje razumijevanje povijesnih događaja, društvenih dinamika i drugih ključnih čimbenika koji su oblikovali razvoj i utjecaj sestrinstva na području Primorsko-goranske županije. Kombinacija metoda, od analize povijesnih izvora do terenskih istraživanja putem intervjua, omogućuje holistički pristup istraživanju. Također, naglašava se važnost korištenja raznovrsnih izvora da bi se dobila pouzdana i sveobuhvatna slika.

1. Razvoj zdravstvene skrbi u Rijeci

Rijeka, veličinom je druga luka i treći grad u Republici Hrvatskoj, središte Primorsko-goranske županije, kompleksne prošlosti koja je snažno utjecala na njen gospodarski razvoj i strukturu stanovništva.¹ Posebno mjesto u gradskoj prošlosti zauzimala je briga za bolesne i potrebite, čije začetke pronalazimo već u prvoj polovini 15. stoljeća kada se u gradu osniva hospital.² Dosadašnje spoznaje povijesti medicine u Rijeci spominju tri hospita (Sv. Sebastijana, Sv. Andrije i Svetoga Duha), ali precizne datacije za sve ove ustanove teže je preci-

¹ Usp. Danilo KLEN (ur.), *Povijest Rijeke*, Rijeka, Skupština općine, 1998, 233-280.

² Usp. Marko MEDVED, *Nepoznati hospital augustinaca pustinjaka riječkog sv. Jeronima. Prilog povijesti medicine u Rijeci*, *Acta medico-historica Adriatica*, 17 (2019) 2, 195-212.

zno odrediti.³ Naziv »Sveti Duh« tadašnja bolnica je dobila zato što se nalazila uz tadašnju kapelicu Sv. Duha na Trgu triju kraljeva, sve do 1786., kada se seli u samostan Sv. Jerolima. Bolnica se često selila s lokacije na lokaciju, ali ime je ostalo uvijek isto, sve do 1945. godine kada su tadašnje vlasti zabranile to ime.⁴ Od 1572. godine u gradu djeluju hospiciji, bratovštine, ubožnice, što je ključno za razvoj zdravstvene skrbi.⁵

Gradska bolnica Svetoga Duha otvorena je 1. lipnja 1823. na novoj lokaciji u četvrti Pomerio, i označava važan korak u evoluciji zdravstvene skrbi u Rijeci.⁶ Gradska bolnica je već 1848. godine imala šest odjela, a 1857. osnovana je Opća javna zdravstvena ustanova koja je pružala skrb svima, neovisno o njihovu podrijetlu, s državnim naknadom od 63 novčića dnevno.⁷ Tijekom proširenja bolnice nastala je potreba za dodatnim osobljem, pa uprava bolnice poziva sestre milosrdnice iz Zagreba da preuzmu skrb za bolesne, siromahe i siročad.⁸ Iz Tirola su, naime, u rujnu 1845. godine došle prve sestre milosrdnice u Hrvatsku, u grad Zagreb, te se tu duboko ukorjenjuju i ubrzo šire po cijelom Balkanu.⁹ Svugdje dolaze samo s jednim ciljem – da kroz prosvjetu i zdravstveno-karitativnu skrb, u jednostavnosti srca i uma služe ljudima. Sve su one odgajane da što neposrednije, prema potrebama vremena i prostora, u raznim životnim okolnostima, budu na uslugu ljudima u njihovim osnovnim potrebama.¹⁰

Dolazak sestara milosrdnica u Rijeku ugovoren je između Družbe sestara milosrdnica i Komisije dobrotvornosti Rijeke 14. svibnja 1858. te tada započinje njihova služba u Rijeci. To je bila prva bolnička služba izvan Zagreba koju je preuzela Družba sestara milosrdnica, a sestre su bile uvedene u službu 1. studenoga 1858. godine.¹¹ U prvoj polovici 19. stoljeća, Hrvatska je suočena s izazovima poput visoke stope pobola i pomora, nedostatka zdravstvene kulture i nedovoljnog broja zdravstvenih ustanova. U tom kontekstu, uloga sestara milosrdnica dobiva posebno značenje. Kardinal Juraj Haulik, prvi zagrebački nadbiskup (1853-1869), prepoznao je važnost prosvjete u poboljšanju zdravstvenih prilika. Njegova potpora školstvu i obrazovanju mladeži bila je vrlo značajna za

³ Usp. *isto*. Godina 1572. jest početak djelovanja prve riječke bolnice i to zahvaljujući austrijskom nadvojvodi Karlu koji je potvrdio odluku Gradskog vijeća o stalnom godišnjem prihodu. Bolnica nosi naziv »Sveti Duh«.

⁴ Usp. Milan ZGRABLIĆ, *Korijeni i povijest interne medicine u Rijeci*, Rijeka, Menora, 1999, 178.

⁵ Usp. Giovanni KOBLEK, *Memorie per la storia della liburnica città di Fiume*, Fiume, Stabilimento tipo-litografico Fiumano di E. Mohovich, 1896, 664.

⁶ Usp. Radmila MATEJČIĆ, *Kako čitati grad. Rijeka jučer, danas*, Rijeka, Izdavački centar Rijeka, 1988.

⁷ Usp. HR DARI 22-E161/1880; HR DARI 609 – Opći sirotnički zavod u Rijeci.

⁸ Usp. Amir MUZUR, *Nezavršena povijest medicine u Rijeci. Priča o gradu, ljudima i profesiji*, Rijeka, Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2013, 108, prema Milan ZGRABLIĆ, *Korijeni i povijest interne medicine u Rijeci*, Rijeka, Menora, 1999, 383.

⁹ Usp. Margareta Anka BABIĆ, Dolazak i počeci sestara milosrdnica u Hrvatskoj, *Croatica Christiana periodica*, 2 (1978) 2, 39-46, 44.

¹⁰ Usp. *isto*, 39.

¹¹ Arhiv Provincije »Majke Dobrog Savjeta« u Rijeci, *Zapisi o dolasku sestara*.

hrvatsko društvo,¹² a posredno i za zdravstvo. Ako uzmemo u obzir da su prve stručne škole za bolničarke, buduće medicinske sestre, nastale u Engleskoj tek u 19. stoljeću na poticaj legendarne Florence Nightingale,¹³ tada možemo zaključiti da su i naši vizionari bili ukorak s europskim standardima u to vrijeme. Počevši od druge polovice 18. stoljeća, Rijeka se razvijala kao važno središte medicine i primaljstva.¹⁴ Prva primaljska škola u Rijeci otvorena je 1786. godine.¹⁵ Iako korijeni riječke medicine sežu od davne 1441. godine, riječka medicina se potpuno razvila u 19. stoljeću. Naime, drugoj polovici devetnaestog stoljeća riječka se medicina dodatno institucionalizira i standardizira.¹⁶

2. Dolazak sestara milosrdnica u Rijeku i njihov rad u zdravstvenim ustanovama

Prva polovica 19. stoljeća na području je čitave današnje Hrvatske bilo razdoblje velikih izazova za zdravstveni sustav, s visokom stopom pobola, siromaštvom, nedostatkom zdravstvenog osoblja i nedovoljnim brojem zdravstvenih ustanova. U Rijeci se u to doba borilo s raznim pošastima kao što su škrļjevska bolest i kolera.¹⁷ Ulazak sestara milosrdnica u riječku bolničku službu bio je ključan u pružanju skrbi, posebice u ruralnim područjima koja su često bila lišena adekvatne zdravstvene zaštite. Da bi odgovorile na poziv Komisije dobrotvornosti Rijeke, sestre milosrdnice su stigle iz Zagreba, potpisavši ugovor 14. svibnja 1858. godine (slika 1).¹⁸

Tim ugovorom, potpisanim između superiora Fidelisa Höppergera, s. Ivane Krössbacher, vrhovne glavarice Družbe, te predstavnika Komisije dobrotvornosti pl. Zmaić Svetogradskog, sestre milosrdnice preuzele su odgovornost za njegu bolesnika, siromašnih i siročadi u Riječkoj bolnici 1. studenoga 1858. godine, čime su formalno preuzele prvu bolničku službu izvan Zagreba. Ovaj je čin početak njihova predanog rada u Rijeci, čime su unaprijedile kvalitetu

¹² Usp. Berislava VRAČIĆ, Alfonza KOVAČIĆ, *Sestre milosrdnice sv. Vinka Paulskoga s kućom maticom u Zagrebu: 1845.-1995.*, Zagreb, Družba sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga, 1996.

¹³ Usp. Milan ZGRABLIĆ, Začeci i razvoj medicinskih škola u Rijeci, *Acta medico-historica Adriatica*, 4 (2006) 1, 97-110, 98.

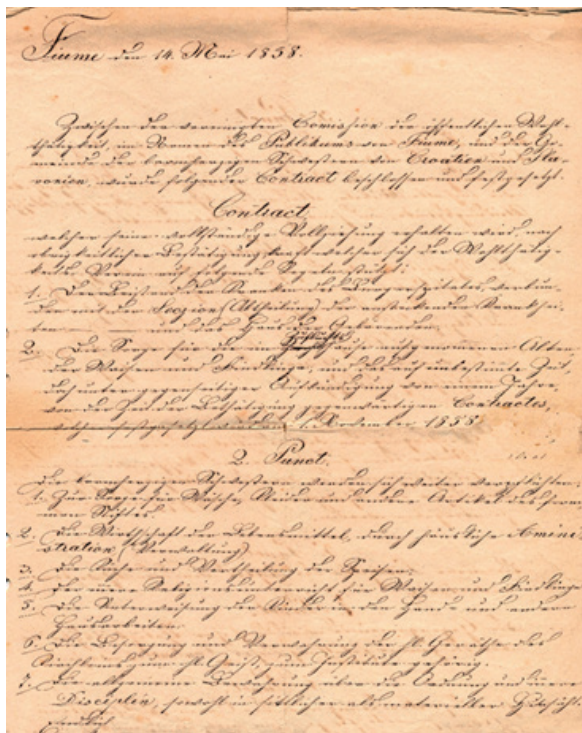
¹⁴ Usp. Deana ŠVALJUG i sur., A History of the Midwifery Profession in the Republic of Croatia, *Journal of Transcultural Nursing*, 33 (2022) 5, 585-593; Muzur, *Nezavršena povijest medicine u Rijeci...*

¹⁵ Usp. Vlatka DUGAČKI, Krešimir REGAN, Povijest zdravstvene skrbi i razvoja zdravstvenih ustanova na hrvatskom prostoru, *Studia lexicographica*, 13 (2019) 25, 35-74, 54

¹⁶ Usp. Muzur, *Nezavršena povijest medicine u Rijeci...*, 51-71.

¹⁷ Usp. Miljenko UJČIĆ, Kolera i druge pošasti u Velom Brgudu tijekom 19. stoljeća, *Zbornik Lovranščine*, 8 (2021) 13-49.

¹⁸ Arhiv Provincije »Majke Dobrog Savjeta« (APMDS), Sjedište Provincije u Rijeci, Spomenica zajednice sestara u bolnici.

Slika 1. Ugovor između Družbe sestara milosrdnica i Komisije dobrotvornosti Rijeke, potpisan 14. svibnja 1858.

zdravstvene skrbi i pružile podršku zajednici. Ubrzo nakon dolaska, sestre milosrdnice su preuzele brigu o 75 bolesnika, 46 siromaha i 15 siročadi u riječkoj bolnici.¹⁹

»Naša karizma je od sv. Vinka, služenje siromašnima, bolesnima, nemoćnima, to me privuklo da idem u medicinsku školu« (intervju, sudionica, 1948. godište).

Svečanosti uvođenja u novu dužnost uz vjerske obrede, prisustvovala su redovnice s. Georgija Čugmal, predstojnica sestara, te s. Agneza Radočaj, s. Anatolija Droftinza, s. Augustina Scholz, s. Konstancija Jazbec, s. Ludviga Viditz, s. Leokadija Fuhrmann, s. Otilija Vouk, s. Sibila Schlot, s. Simplicija Tomša, s. Školastika Grünwald, s. Tekla Zaro, s. Terezija Lavrič, s. Uršula Steiner i s. Zitta Valentincig.²⁰ Tada je u riječkoj bolnici radio samo jedan liječnik, koji je ujedno

¹⁹ Usp. Marko MEDVED, Crtice iz crkvene povijesti Rijeke vezane uz odnos kršćana i zdravstva, *Acta medico-historica Adriatica*, 11 (2013) 1, 113-130, prema Livija KIRN, Vincencija NOSIĆ, *Sestre milosrdnice u Rijeci: 1858-1978. Povijest riječke provincije Družbe sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga s Kućom maticom u Zagrebu*, Rijeka, Riječka provincija Družbe sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga, 1997, 40.

²⁰ Usp. Kirn, Nosić, *Sestre milosrdnice u Rijeci...*, 53.

bio ravnatelj, ekonom i liječnik i voditelj kancelarije.²¹ U početku su uvjeti rada u bolnici bili poprilično oskudni, no stanje se poboljšalo 1868. godine, nakon Hrvatsko-ugarske nagodbe, kada su dovedena još četiri liječnika i jedna primateljica, a broj bolničarki je ostao isti.²² Ova promjena rezultirala je poboljšanjem rada bolnice, što je čak zaslužilo pohvalu cara Franje Josipa. Sestre milosrdnice suočile su se s raznim izazovima, uključujući nedostatak osoblja i povećan broj bolesnika, posebice tijekom Prvoga svjetskog rata.

2.1. Djelovanje milosrdnica za vrijeme Prvoga svjetskog rata

Za vrijeme Prvoga svjetskog rata sestre su išle u njegu ranjenika na bojište i proširile svoju samaritansku djelatnost u dva privatna sanatorija »Pećine na Sušaku« (1911-1917) i »Riječki sanatorij Društva liječnika« (1913-1948).²³ Kroz te krizne godine sestre su pokazale iznimnu predanost svojoj službi, pružajući njegu bolesnicima unatoč teškim uvjetima. Godine 1908. otvara se Ubožnica braće Branchetta koja ima odvojene odjele za 70 muškaraca, 70 žena, 30 dječaka i 30 djevojčica.²⁴ Uprava ubožnice naručila je opremu za stan sestara milosrdnica, ali Vrhovna uprava Družbe sestara milosrdnica je 1908. otkazala ugovor ubožnici, a razlog nije poznat. Sestre milosrdnice se u ubožnicu vraćaju 1915. godine.²⁵ Godine 1926. opet izlaze iz nje.²⁶

2.2. Milosrdnice u razdoblju talijanske uprave

Značajno razdoblje bolnica »Sv. Duh« bilo je između 1920. i 1930. godine kada se preselila u adaptiranu zgradu bivše Vojnopomorske akademije u središtu grada.²⁷ Također nalazimo podatak da sestre milosrdnice 1927. godine rade i u privatnoj Klinici za uho, grlo i nos. Ondje su radile s. Timina Černigoj predstojnica sestara, s. Rahela Fotivec i s. Herlinda Herman. Sestre su u ovoj ustanovi imale isti status kao i sestre u gradskoj bolnici.²⁸ Nakon osnutka Provincije družbe sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskog sa sjedištem u Rijeci, 3. siječnja 1932., uvjeti u riječkoj bolnici su se počeli poboljšavati samim time što je odmah sklopljen ugovor o radu sestara milosrdnica. Za sve osoblje bolnička

²¹ Provincija »Majke Dobrog Savjeta«, Rijeka, *Vijesti Provincije*, prosinac 1978, 32.

²² Usp. Kirn, Nosić, *Sestre milosrdnice u Rijeci...*, 54.

²³ Provincija »Majke dobrog savjeta«, Rijeka, *Vijesti Provincije*, prosinac 1978, 32.

²⁴ Usp. Amir MUZUR, Zaklada braće Branchetta: ideja koja je nadrasla samu sebe, *Acta medico-historica Adriatica*, 3 (2005) 2, 151-156.

²⁵ Usp. Kirn, Nosić, *Sestre milosrdnice u Rijeci...*, 41.

²⁶ Usp. Medved, *Crtice iz crkvene povijesti...*, 125-127

²⁷ Usp. Nikola KORIN, Drago VRBANIĆ, Povijest zdravstvene kulture na području Rijeke, Rijeka, Dometi, 1985.

²⁸ Usp. Kirn, Nosić, *Sestre milosrdnice u Rijeci...*, prema Arhivu Družbe Zagreb, knjiga evidencije predstojnica, str. 184, br. 125.

uprava je 1937. osnovala bolničku školu, a za ravnateljicu je tražila kvalificiranu medicinsku sestru. Budući da u Rijeci nije bilo kvalificiranih medicinskih sestara, bolnička uprava pozvala je redovnicu Družbe elizabetinki iz Padove. Liječnik koji je pomagao sestrama milosrdnicama i zalagao se za njih bio je dr. Viktor Finderle i, zahvaljujući njemu, sestre su napredovale u svojoj profesiji.²⁹ Dr. Finderle je na temelju bogatoga praktičnog iskustva poučavao sestre da bi uspješno položile ispit, što su i uspjele 1937. godine. Kada je 1938. iznenada preminula glavna sestra bolničkog odjela Kirurgije s. Germanika Lovšen, a nije pronađena adekvatna zamjena, dr. Finderle je obavljao dužnost glavne sestre i još jednom dokazao koliko cijeni sestrinsku profesiju.³⁰ Dr. Viktor Finderle bio je u to vrijeme liječnik na kirurškom odjelu, gdje se napose bavio ginekologijom.³¹ »U bolnici su 1942. godine, radile 72 sestre i nas smo bile dvije pripravnice, posao je zahtijevao više nego što su ljudske mogućnosti« (intervju, ispitanica, 1925. godište).

Sestre milosrdnice su radile i u bolnici na Sušaku, i to u bolnici Kralja Aleksandra I., čija je izgradnja dovršena 1934. godine. Tijekom Drugoga svjetskog rata i neposredno nakon njega, u vremenu između 1941. i 1945. godine, tri su vojske u toj zgradi izravno ili neizravno ostavile svoj trag.³²

»Nakon što je završio Drugi svjetski rat, onu noć kad je bio preokret, stavili su me da budem dežurna, nisam bila politički angažirana, bila sam dijete, takoreći. Tu noć je završio rat, onda su počeli voziti ranjenike, partizane iz šume, na kamionima u sušačku bolnicu. Onda smo po hodnicima držali ljude na madracima. Kad više nije bilo madraca ležali su na dekama. Tamo smo im na po podu davali infuzije. Liječnici su bili naši kirurzi iz sušačke bolnice, dr. Komljenović, dr. Kovačić i ostali. Onda je bilo opasno. To je sve bilo tako dobro uhodano koliko se moglo u tim prilikama. I doktori i komesari i političari svi su bili kao jedan. A bolesnici su bili jako teški. Onda su sušačku bolnicu pretvorili u vojnu bolnicu, samo jedan kirurški odjel su ostavili za civile« (intervju, ispitanica, 1925. godište).

»Pitali su me da li bih radila s bolesnicima te su me 1942. godine poslali kao pomoćnu pripravnicu u bolnicu kod s. Ilone, da pomognem i onda sam ja s njom radila, ona mi je pokazivala sve, radila sam normalno u bolnici« (intervju, ispitanica, 1925. godište).

Nakon bombardiranja Rijeke, 7. siječnja 1944. tuberkulozni, kronični i duševni bolesnici preseljeni su u Ičiće, u bivšu talijansku vojnu bolnicu te je s njima premješteno 13 sestara milosrdnica koje su skrbile za bolesne.³³

²⁹ Usp. isto, 70.

³⁰ Usp. isto, 71.

³¹ Aleksandra FRKOVIĆ, Dr. Viktor Finderle (1902-1964). Liječnik, znanstvenik, inovator, humanist i domoljub, *Acta medico-historica Adriatica*, 7 (2009) 1, 167, 149-150.

³² Usp. Milan ZGRABLIĆ, Poteškoće oko osnivanja obiju bolnica u Sušaku, *Acta medico-historica Adriatica*, 3 (2005) 2, 223-242.

³³ Usp. Kirn, Nosić, *Sestre milosrdnice u Rijeci...*, 127.

2.3. Svjedočanstva o okolnostima nakon 1945.

U prosincu 1945. godine uprava Riječke bolnice obavijestila je sestre da svoje redovničko odijelo moraju zamijeniti građanskim odjelom ili napustiti službu. One koje nisu to prihvatile, dobile su otkaz, a 1949. godine 20 sestara je obuklo građansko odijelo i vratilo se na svoje radno mjesto.³⁴ Neke sestre otišle su u Italiju, a neke na odmor svojim kućama. Ostale su tek one za koje bolnička uprava nije uspjela naći zamjenu. U toj teškoj situaciji vrhovna je poglavarica časna majka M. Angela Šustek (1945-1957) 25. lipnja 1949. uputila sestrama okružno pismo kojim na temelju dozvole Nadbiskupskoga duhovnog stola u Zagrebu od 24. lipnja 1949. dopušta sestrama rad u bolnici u građanskom odijelu. Većina sestara se nakon toga vratila u bolnicu.³⁵ Neke sestre nisu u Rijeci bile primljene u bolničku školu, pa su školu završavale u Rovinju ili u Zagrebu.³⁶

»Godine 1945. se tražilo da obučemo civilno odijelo, neke nisu pristale, a one koje su pristale ostale su u bolnici. Sve koje nisu prihvatile su morale otići. Redovnička uprava je dala dozvolu, i smjeli smo obući građansko odijelo. Sestra Silibila Ladika nas je tada učila, ona je radila i u Zagrebu kada je radila Blanda Stipetić koja je bila ravnateljica Vinogradske bolnice« (intervju, ispitanica, 1925. godište).

»Od 1945. godine su željeli da skinemo svoju uniformu. Pogotovo je bilo problema za vrijeme Jugoslavije, ali ravnatelj nas je zaštitio. Dr. Butorac, dozvolio nam je da radimo u našim odijelima, to je bio presedan za Rijeku« (intervju, ispitanica, 1954. godište).

Pod značajnim zalaganjem prim. dr. Ante Švalbe, koji je tada bio gradski povjerenik za narodno zdravlje, došlo je do važnih promjena u obrazovanju u Rijeci. Nakon ukidanja Bolničarske škole sestara milosrdnica, koja je imala ključnu ulogu u zdravstvenom obrazovanju, prva Škola za medicinske sestre osnovana je 1947. godine. Osnivač te nove škole bilo je tadašnje Ministarstvo za narodno zdravlje u Zagrebu.³⁷

Prva ravnateljica Škole bila je viša medicinska sestra Pavica Defilipis. Škola je prvotno djelovala unutar Bolnice braće dr. Sobol, ali se 1948. godine preselila u novu zgradu u Ulici Viktora Cara Emina br. 5.³⁸

Nakon Drugoga svjetskog rata sestre milosrdnice su suočene s izazovima koji su rezultirali prestankom njihova djelovanja u bolnici 1949. godine. Sestrama je, naime, bio zabranjen rad u redovničkom odijelu, te su neke dopuštenjem

³⁴ Usp. Kirn, Nosić, *Sestre milosrdnice u Rijeci...*, 125-128.

³⁵ ADSM, *Okružnica vrhovne glavarice časne majke M. Angele Šustek od 25. lipnja 1949. i Odobrenje Nadbiskupskog duhovnog stola u Zagrebu*, br. 3223/49. Družba sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga – Zagreb.

³⁶ *Diplome sestara milosrdnica*, privatna zbirka, Sjedište Provincije »Majke dobrog savjeta«, Rijeka, Kuća bolesnih sestara.

³⁷ Usp. Zgrablić, *Začeci i razvoj medicinskih škola u Rijeci...*, 102.

³⁸ Usp. *isto*, 102.

svojih poglavara prihvatile rad u građanskom odijelu, a one koje to nisu mogle dobile su otkaz. Ovaj je period bio težak za sestre, ali se njihov doprinos medicinskoj skrbi u Rijeci ne može zanemariti.³⁹

»U Rijeci nas nisu primali u školu, pa sam išla u Zagreb, ali tamo je bilo popunjeno za medicinske sestre, pa smo dvije godine bolničarske škole završile 1962. u Zagrebu na Rebru. Bila je jako dobra škola, direktorica je bila Mara Čuka, Slovenka, bila je ateist, ali je bila idealna. Imali smo prijemni ispit, matematika, kemija, srpsko-hrvatski i kratak upit o tomu zašto sam se odredila za zdravstvo. Ali to je bilo tako strogo, ni jedna nije mogla pogledati drugu. U Rijeci je bila i medicinska i bolnička škola, ali naše sestre u to vrijeme nisu htjeli, sestre su došle iz Zagreba i radile u Rijeci u civilu« (intervju, ispitanica, 1937. godište).

Nakon zatvaranja podružnice u Dječjoj bolnici Kantrida 1955. godine, sestre milosrdnice su, unatoč tomu, ostale aktivne u bolnici dolazeći na posao iz iznajmljenih stanova.⁴⁰

»Od 1965. uvjeti u dječjoj bolnici Kantrida su bili odlični. Voljela sam svoj posao i učila od sestara koje su radile. Imali smo više od 3000 pelena na odjelu, prale su se i ni naša odjeća u samostanu nije bila tako bijela, ispeglana, kao ove na odjelu. Svaki mjesec je dolazila inspekcija na odjel« (intervju, ispitanica, 1937. godište).

Osim u bolnicama, sestre milosrdnice su preuzele aktivnu ulogu i u Domu umirovljenika Kantrida 1966. godine. Ova inicijativa pokazuje njihovu predanost brizi o starijim osobama i širenju svog karitativnog djelovanja. Godine 1974. preselile su se u vlastiti samostan Vila »Marijana«.

»Malen broj medicinskih sestara, 1978. godine oskudno prema potrebama, ali na neki način i dovoljno. Pokrivala se svaka smjena jednom sestrom uz nekadašnje bolničarke koje su imale puno znanja« (intervju, ispitanica, 1954. godište).

»Posao je bio jako težak i specifičan, sestra u domu je bila sve: od spremačice, servirke doktora i sestre i sve drugo. Doktora nije bilo uvijek, samo ponekad ujutro. Dr. Čubranić nas je učio, sve postupke koje trebamo znati, katetere, sonde i slično. Kako prepoznati frakturu« (intervju, ispitanica, 1954. godište).

»Išla sam u bolničku školu, vodila ju je sestra Sibila i profesori su bili liječnici, neki iz Zagreba, neki naši iz Rijeke. Škola je bila u Rijeci, trajala je godinu dana i bila je u sklopu bolnice. Kasnije sam išla u medicinsku, ona je 1963. trajala 4 godine« (intervju, ispitanica, 1925. godište).

»Godine 1977. higijenski uvjeti su se držali onako kako je bilo, prali smo igle i šprice, jednokratne rukavice, sve se pralo, ali je bilo sve sterilno, iako se steriliziralo, moralo se provjeriti da li je igla prohodna, da li se vidi kroz nju« (intervju, ispitanica, 1946. godište).

³⁹ Usp. Medved, *Crtice iz crkvene povijesti Rijeke...*, 15-17.

⁴⁰ Sestre su živjele u sklopu bolnica u tzv. sestarskim zajednicama: »Rad u bolnicama i ubožnicama obavljao se po kolektivnom ugovoru. Po tom ugovoru sestrama je bilo zajamčeno sve što im je potrebno za život i obavljanje redovničkih potreba. Sestre su živjele i radile u zatvorenom krugu bolnice« (Kirn, Nosić, *Sestre milosrdnice u Rijeci...*, 122).

»Prvi smo napravili transplantaciju bubrega 1971. godine pa su se naši educirali po Njemačkoj i Americi, prof. Frančišković, Vukas, Orlić, Dimez, sestre su se educirale jako malo. Sestre su se same učile« (intervju, ispitanica, 1946. godište).

Bolničarske škole uz rad prestaju opstojati godine 1960., no nastavljaju dalje s radom kao redovne dvogodišnje škole do 1964., kada su u potpunosti ukinute.⁴¹

»Godina 1980-ih počelo je uvođenje dokumentacije za djecu, počeli smo prvi sa pisanjem njege i što se dogodilo u toj smjeni za svako dijete, tako da je praćenje od početka, po satima što, kad i kako, kompletna sestrińska dokumentacija. To je bilo uz krevet djeteta, za vrijeme posjeta smo skidali to da se ne vidi. Tu je počeo proces zdravstvene njege« (intervju, ispitanica, 1954. godište).

2.4. Razdoblje nakon 1990.

Početak devedesetih godina, sestrama milosrdnicama dopušteno je ponovno raditi u redovničkom odijelu u Kliničkom bolničkom centru Rijeka, točnije 15. listopada 1990. Te su godine u u Kliničkom bolničkom centru Rijeka, lokacija Rijeka, u redovničkom odijelu radile: s. Beata Kuzma, s. Benedikta Samaržija, s. Bernardina Grgat, s. Irena Norac-Kljajo, s. M. Pija Norac-Kljajo, s. M. Renata Vugdelija i s. M. Velimira Grgat; na lokaciji Sušak: s. Blaženka Lazarić, s. M. Miroslava Vugdelija i s. M. Suzana Samardžić, a na lokalitetu Kantrida: s. M. Mihelina Banić-Škojo i s. M. Sofija Jukić.⁴² Osim toga, Klinički bolnički centar Rijeka tada uređuje unutar svojih zgrada i sakralni prostor: nakon više od 40 godina 19. prosinca 1991. otvara se kapelica u Rijeci, a 21. studenoga 1992. na Sušaku.⁴³ Ova odluka označila je povratak prepoznatljivog izgleda i identiteta sestara, čime su nastavile svoju dragocjenu ulogu u zdravstvenom sustavu Rijeke.⁴⁴

Zaključak

Rad je zahtijevao prikupljanje i analizu dragocjenog materijala koji svjedočio o trajnom doprinosu sestara milosrdnica razvoju zdravstvene skrbi u Rijeci. Unatoč izazovima, njihova posvećenost dužnosti, njezi bolesnika i karitativnom radu ostavila je neizbrisiv trag u medicinskoj povijesti Rijeke i šire regije. Svojom nepokolebljivom predanošću dužnosti i brizi za bolesnike, sestre milosrdnice su ostavile trajan pečat u povijesti sestriństwa. Njihovo naslijeđe nije samo kliničko; svojim radom i zalaganjem oblikovale su budućnost zdravstvene

⁴¹ Usp. Zgrablić, *Začeci i razvoj medicinskih škola u Rijeci...*, 105.

⁴² APMDS, *Kronika Provincije*, VIII, 15. listopada 1990.

⁴³ APMDS, *Kronika Provincije*, VIII, 1991, 30; *Kronika Provincije*, VIII, 1992, 22.

⁴⁴ Usp. Medved, *Crtice iz crkvene povijesti Rijeke...*, 15-17.

skrbi. Svojom humanosti i pažnjom prema pacijentima, sestre milosrdnice nisu samo promijenile način rada, već su oblikovale identitet sestrinske profesije. Tim dubokim tragom koji su ostavile u zdravstvenoj zajednici postavile su temelje za daljnje unaprjeđenje stručnog obrazovanja. U konačnici, ovaj je rad novo uporište za gradnju identiteta sestrinske profesije i institucije Fakulteta zdravstvenih studija, utemeljenog 2014. kao prvoga u Hrvatskoj posvećenog plemenitoj i za medicinu i društvo nenadomjestivoj edukaciji neliječničkih zdravstvenih struka. Stoga, dok slavimo njihovo naslijeđe, također gledamo prema budućnosti, koristeći njihove vrijednosti kao putokaz za daljnje napredovanje u sestrinstvu i cjelokupnoj brizi za ljude.

Zahvala

Izražavamo iskrenu zahvalu dr. sc. Marku Medvedu, koji je imao ključnu ulogu u povezivanju autorskog tima sa sestrama milosrdnicama u Rijeci. Njegova predanost i entuzijizam omogućili su, ne samo mogućnost istraživanja već i dragocjenu prigodu za suradnju s izvanrednim pojedincima. Posebno želimo zahvaliti milosrdnici s. Blanki Vrdoljak, čije dragocjeno vrijeme, volja i ljubaznost nisu prošli neprimijećeno. Njezino nesebično zalaganje i želja da pomogne, istinska su inspiracija. Neizmjerne smo zahvalni svakoj sestri milosrdnici koja je odvojila vrijeme za intervju. Bez njihove suradnje, predanosti i podrške, ovo istraživanje ne bi bilo moguće provesti.

Marija Spevan* – Robert Doričić** – Sanda Franković*** – Amir Muzur****

The Sisters of Charity of Saint Vincent de Paul as Pioneers of Nursing in Rijeka and Health Activities of their Province of »The Mother of Good Counsel«

Summary

Caring for the sick and needy is as old as it is easier to treat them. Until modern times, however, nursing was characterised by a rather charitable approach without prescribed standards and a systematic organisation of the training of the people who carried it out. The article presents the work and activities of »The Sisters of Charity of Saint Vincent de Paul from the second half of the 19th century to the present day and their contribution to the development of healthcare in Rijeka. An analysis of previously unexplored primary archival sources, semi-structured interviews and a review of the available literature on the activities of this order were conducted. The Sisters of Charity had a significant influence on the improvement of care and the organisation of work in health care institutions in Croatia from the second half of the 19th century. The information about their activities in the health and social care institutions in Rijeka, which was influenced by various historical events, is an unavoidable topic for understanding the historical development of nursing in our region.

Key words: Croatia, Healthcare development, History of Nursing, »Sisters of Charity«, Nursing, Rijeka.

(*na engl. prev. Marija Spevan*)

* Marija Spevan, Master of Nursing, University of Rijeka, Faculty of Health studies; Address: V. C. Emina 5, HR-51000 Rijeka, Croatia; E-mail: mspevan@uniri.hr.

** Robert Doričić, PhD, Assist. Prof., University of Rijeka, Faculty of Health studies, Faculty of Medicine; Address: V. C. Emina 5, HR-51000 Rijeka, Croatia; E-mail: robert.doricic@uniri.hr.

*** Sanda Franković, Bachelor of Nursing, Prof. of sociology, Nursing School Mlinarska; Address: Mlinarska ulica 34, HR-10000 Zagreb, Croatia; E-mail: sfrankovic@gmail.com.

**** Amir Muzur, MD, PhD, Full Prof., University of Rijeka, Faculty of Health studies, Faculty of Medicine; Address: V. C. Emina 5, HR-51000 Rijeka, Croatia; E-mail: amir.muzur@uniri.hr.